

Pekka Vapaavuori,
Lehtori, Sibelius-Akatemia
pvapaavu@siba.fi

DUAALIMALLI – KEISARIN UUDET VAATTEET?

Suomen korkeakoulupolitiikassa vannotaan duaalimallin nimiin. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut halutaan nähdä kahtena erillisenä ja erilaisena koulutuspolkuna. Tämän mallin mukaan ammattikorkeakoulut keskittyvät työelämän moninaisiin tarpeisiin ja yliopistoissa opetus ja tutkimus lepäävät lähtökohtaisesti tieteellisellä pohjalla. Vielä jokin aika sitten taideyliopistot otettiin kiltisti huomioon lisäämällä sanan ”tieteellinen” rinnalle sana ”taiteellinen”. Nykyisin tuo rinnastus näyttää yhä useammin unohtuvan.

Jo reilut puolenkymmentä vuotta sitten istuin muutamien eri yliopistojen rehtorikollegojen kanssa työryhmässä, jossa mm. pohdimme duaalimallin olemusta. Totesimme yksimielisesti, että ainakaan taiteiden, tekniikan ja kaupan aloilla on vaikea hahmottaa aidosti duaalimallia. Näiden alojen opiskelu ja tutkimus on yliopistoissakin siinä määrin käytäntöön painottuvaa, että duaalimallin mukaista laadullista eroa ammattikorkeakouluihin nähden ei synny. Erot syntyvät lähinnä siitä, miten syvälle ja pitkälle koulutus ja tutkimus viedään.

Nyt on suuren kohun saattamana perustettu kolmesta yliopistosta, Teknillisestä korkeakoulusta, Kauppakorkeakoulusta ja Taideteollisesta korkeakoulusta uusi uljas Aalto-korkeakoulu, jota aiemmin kutsuttiin ensin huippuyliopistoksi ja sitten innovaatioyliopistoksi. On kiinnostavaa havaita, että kyseisessä koalitiassa ovat edustettuina juuri ne alat, joille totesimme duaalimallin soveltamisen vaikeaksi. Siinä nostetaan huipulle ja muita suuremman valtion tuen arvoisiksi tutkimusalat – tai ainakin osa niistä – jotka käytäntöön suuntautuneisuutensa ja kaupallisen hyödynnettävyytensä perusteella kuuluvat periaatteessa ammattikorkeakoulusektorille. Tekniikan, kaupan ja muotoilun aloista koostuvan liittoyliopiston nostaminen valtakunnan ykkösyliopistoksi on duaalimallin nimiin vannovassa järjestelmässä aika mielenkiintoinen ratkaisu.

Koko duaalimallin johdonmukaista toteutusta vaikeuttaa se, että ennen ammattikorkeakoulujärjestelmän luomista yliopistot huolehtivat Suomessa kaikesta korkea-asteen koulutuksesta. Niinpä edelleenkin valtaosa yliopistojen opiskelijoista opiskelee ensisijaisesti saadakseen ammatin, jolla voi elättää itsensä ja perheensä. Lääketieteellisestä koulutuksesta valmistuu lääkäreitä, teknillisestä koulutuksesta insinöörejä, lainopillisesta tuomareita ja asianajajia, teologisesta pappeja, erilaisilta taide- ja humanistisilta aloilta opettajia, kaupalliselta alalta ekonomeja monille aloille kaupallista asiantuntemusta vaativiin tehtäviin jne. Tilannetta ei muuta se, että tutkintonimikkeet on muutettu akateemisen hierarkian mukaisiksi kandidaateiksi ja maistereiksi.

Voidaan varmasti osoittaa, että monilla näistä aloista yliopistojen perusasteenkin opiskelu pohjaa suurelta osin tieteelliseen tutkimukseen. Onko sitten niin, että ammattikorkeakoulussa se ei sitä tee? Monilla aloilla - esimerkiksi opettaja, pappi, kanttori ja lääkäri - nimenmaan yliopistossa suoritettu ylempi korkeakoulututkinto antaa ammattikelpoisuuden. Yliopistojen tohtorintutkinnosta suuri osa edustaa suoraan työelämässä hyödynnettävää soveltavaa tutkimusta. Kasvavista tutkintomääristä huolimatta vain pieni osa tohtoreista suuntautuu todella tutkimukseen tai puhtaasti taiteelliseen toimintaan. Niillä kun pystyy hankkimaan elantonsa vain hyvin pieni joukko. Suuri osa tohtorintutkinnon suorittaneista ei edes pyri jäämään tutkijaksi, vaan jää entistä viisaampana vanhaan ammattiinsa.

Duaalimalli ei toteudu yliopistoissa

Mikäli duaalimalli haluttaisiin oikeasti toteuttaa Suomessa, huolta pitäisi kantaa ennen kaikkea siitä, että yliopistot lakkaisivat hoitamasta selvästi ammattikorkeakoululle kuuluvia tehtäviä, jotka siirrettäisiin yliopistoilta ammattikorkeakouluille. Kuitenkin, jos yliopistoista karsittaisiin pois kaikki se, mikä pikemminkin kuuluisi ammattikorkeakouluihin, syntyisi korkeakoulumaailmassa prosessi, joka olisi vielä hämmäntävämpi ja kivuliaampi kuin ammattikorkeakoululaitoksen synnyttäminen. Yliopistolaitos supistuisi murto-osaan nykyisestä. Tapahtuisiko se siten, että yksinkertaisesti osia yliopistoista siirrettäisiin ammattikorkeakouluihin. Syntyisi valtavat organisaatiomuutokset, kun koko korkeakoululaitos mullistettaisiin siten, että selvästi yliopistolle tunnusomainen ylin tutkimus keskittettäisiin muutamaaan huippuyliopistoon samalla, kun lopuista yliopistojen osista ja ammattikorkeakouluista muodostettaisiin yhdessä valtakunnallisesti kattava korkeakouluverkosto.

Aalto-korkeakoulun perustamisen tarkoituksena oli luoda parhaat mahdolliset edellytykset sellaiselle koulutukselle ja tutkimukselle, jonka tuloksia voidaan suoraan hyödyntää taloudellisesti. Tällainen ratkaisu kertoo karua kieltään Suomen poliittisen johdon arvomaailmasta. Sivistys- ja taideyliopistoihin ei tarvitse panostaa. Niiden voi antaa rauhassa pikkuhiljaa näivettyä nykyiseltä korkealta tasoltaan kohti keskinkertaisuutta. Ellei tahtotila kuitenkaan ole tämä, johdonmukaisuus vaatisi Aalto-korkeakoulusta alkaneen kehityksen jatkamista siten, että Suomeen perustettaisiin ainakin taide- ja humanistiset alat kokoava sivistysyliopisto, jota rahoitettaisiin nykyistä huomattavasti runsaskätisemmin.

Selvitettäväksi jäisi, mihin sijoittuisivat monien muiden alojen, kuten esimerkiksi lääketieteen ja juridiikan ylin tutkimus. Jako eri blokkeihin ei varmasti olisi yksiselitteinen, onhan jo nyt Taideteollinen korkeakoulu irtautunut taideyliopistojen joukosta liittyessään osaksi Aalto-korkeakoulua. Muotoilun lisäksi se on myös viemässä sinne elokuvakoulutusta ja taidekasvatusta.

Johdonmukaisesti toteutetun uudistuksen jälkeen oltaisiin lähellä tilannetta, joka vallitsi ennen kuin ns. maakuntayliopistot luotiin. "Huippuyliopistoista", jotka todennäköisimmin sijoittuisivat Helsinkiin, tulisi pian varsinaisia yliopistoja ja muiden kohdalla ihmeteltäisiin, mitä ne oikeastaan ovat. Tulisiko niistä eri puolille Suomea levittäytynyt "tavisyliopistoverkosto". Mikä sitten olisi tässä mallissa ammattikorkeakoulujen funktio? En ole oikein vakuuttunut tämän mallin ihanuudesta, vaikka nyt aloitettu prosessi vaatisikin sitä loogisena jatkonaan.

Yhteistyötä yli rajojen

Monet viime vuosina korkeakoulukentälle syntyneet paikalliset yhteistyökehitykset viittaavat siihen, että duaalimalli ei sellaisenaan toimi tyydyttävästi. Kuopiossa on tiivistetty yhteistyötä kehittämällä yliopiston ja ammattikorkeakoulun konsortiomallia ja puuhaamalla ammattikorkeakoululle uutta kampusta yliopiston välittömään läheisyyteen. Oulussa on väläytelty peräti ammattikorkeakoulun liittämistä osaksi yliopistoa. Kaikkia suunnitelmia esiteltäessä muistetaan kuitenkin huolellisesti toistaa ulkoa opittu liturgia, jossa vakuutetaan, että kaikki tapahtuu kiltisti duaalimallin puitteissa toinen toisensa erityislaatuista kunnioittaen. Liturgia ei vaikuta uskottavalta. Korkeakoulukentän kehittämisessä sanat ja teot eivät aina oikein ole sopuinnussa keskenään.

Oulusta heitetty ja ilmeisesti saman tien hylätty ajatus tuntuu järkevältä. Siinä myönnetään itse asiaa suoraan sanomatta duaalimallin ontuvuus. Siinä yhdistettäisiin voimavarat ja mahdollistettaisiin saman organisaation sisällä monentyyppinen koulutus ja tutkimus. Perustutkimus ja soveltava tutkimus ja niihin pohjaava koulutus voisivat elää rinnakkain toisiaan rikastuttaen. Käytännössä niitä ei suinkaan tarvitse erottaa kategorisen jyrkästi toisistaan. Teoria tarvitsee aina jossain määrin tuekseen käytäntöä ja päinvastoin. Nyt puhutaan siitä, että ammattikorkeakoulusta pitää olla mahdollisuus jatkaa yliopistossa siltaopintojen kautta ja joissakin tapauksissa asetelma voi toimia myös päinvastoin. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhdistävässä mallissa rinnakkaiselo voisi toimia luontevasti joustavana mallina alusta loppuun.

Musiikkikoulutus taipuu huonosti duaalimalliin

Musiikin koulutuskentällä on tehty konkreettisia aloitteita sellaisten yhteistyömallien luomiseksi, jotka tosiasiallisesti ovat kaukana duaalimallista. Yhtenä voimakkaimmista pontimista yhteistyön kehittämiseen on toiminut rahapula ja resurssien vähäisyys. Tehtäväkentän monipuolistuessa ja laajetessa rahat eivät tahdo riittää musiikkikoulutuksessa iät kaiket toimineeseen mestari-kisälli -malliin, jolle taiteilijakoulutuksessa ei ole ainakaan toistaiseksi keksitty toimivia vaihtoehtoja. Jyväskylässä rakennettiin jo vuosia sitten EU-rahoituksen turvin musiikkikampusta, jonka tarkoituksena on poistaa musiikkikoulutuksessa olevat päällekkäisyydet yliopiston, ammattikorkeakoulun ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen

muodostamasta kokonaisuudesta. Samalla se tarjoaa opiskelijoilleen entistä laajempaa tarjontaa opintoja ja mahdollisuuden suorittaa kursseja ja kokonaisuuksia eri opintoasteilta, edistää kilpailukykyä, parantaa tuottavuutta, antaa lisä- ja jatko-opintomahdollisuuksia sekä mahdollistaa entistä tiiviimmän yhteistyön erilaisissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Yhteistyötä on viritelty myös Sibelius-Akatemian Kuopion osaston kanssa.

Vastaavan toiminta-ajatuksen pohjalla on syntynyt myös Turun musiikkikoulutusta antavien yksiköiden Musicare-verkosto ja Kuopion Musiikki- ja tanssikoulutuksen kehittämiskeskus (MUSIKE). Turun verkkosivuilla tyydytään lähinnä esittelemään eri yksiköitä, joita onkin runsaasti: Turun yliopiston ja Åbo Akademin musiikkitiede, Turun ammattikorkeakoulun ja Svenska yrkeshögskolan musiikin koulutusohjelma, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos ja Turun konservatorio. Yhteistyömallin tavoitteita ja toimintaa verkkosivuilla ei kuitenkaan kuvata millään tavoin. Kuopiolaiset taas ilmoittavat muodostavansa musiikin ja tanssin oppimisen, tutkimuksen ja tuottamisen toimintaverkoston yhteistyössä maakunnan kulttuuritoimen kanssa. Esittelyssä painotetaan eri oppilaitosten – Sibelius-Akatemian Kuopion osaston, Savonia-ammattikorkeakoulun Kuopion Musiikki- ja tanssiakatemian sekä Kuopion konservatorion – välistä yhteistyötä ja opetusohjelmien innovatiivista yhdistelyä, järkevää työnjakoa, resurssien yhteistä käyttöä, joiden pitäisi yhdessä tuottaa kaikkia osapuolia hyödyttävää synergiaetua ja antaa mahdollisuus kehittää uudentyyppisiä, yhteiskunnan ja työelämän tarpeista nousevia tutkintosisältöjä ja muuta toimintaa. Yhteistyötä luvataan myös laajentaa tai ainakin tutkia laajentamismahdollisuuksia Jyväskylän ja Joensuun suuntaan.

Se, että näin pitkälle vietyjä yhteistoimintamalleja yli koulutusasterajojen on kehitelty ja osittain toteutettukin eri puolilla Suomea, kertoo selkeää kieltään siitä, että jyrkät rajat musiikkikoulutuksen sisällä ovat keinotekoisia. Edes eri koulutusasteiden rajojen yli hyppimiset eivät tunnu häiritsevän. Se, mikä toisen asteen opinnoissa voi olla keskeistä, voi olla ammattikorkeakoulu- tai yliopisto-opiskelijalle luonteva osa jotain hänen opintojensa suurempaa kokonaisuutta. "C-duuri on sama kaikilla koulutusasteilla". Musiikkikoulutuksen tietyt peruselementit ovat samoja eri koulutusohjelmissa ja koulutusasteilla. Kun Kuopiossa Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelmassa haluttiin tehdä runolaulumessu, lähin luonteva yhteistyökumppani löytyi Joensuusta, ammattikorkeakoulun kansanmusiikin koulutuksesta. Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksen koulutuksesta ja Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutuksesta löytyi opetussuunnitelmia analysoitaessa niin paljon yhteistä, että varsin kohtuullisella lisäpanostukselta voidaan opiskelijalle rakentaa opintosuunnitelma, joka sisältää sekä musiikinopettajan että kanttorin tehtäviin kelpoistavat ainekset. Konservatorion opettajakunnassa on monipuolista ja pitkälle vietyä erityisosaamista, jota korkea-asteella käytetään luontevasti ja ihmettelemättä. Kun Kuopiossa tahdotaan tehdä opiskelijavoimin mittava musiikkiproduktio, se onnistuu vain ja nimenomaan Sibelius-Akatemian, ammattikorkeakoulun ja konservatorion yhteistyöllä. Työelämäyhteydet antavat erinomaisia tutkimusaiheita sekä yliopiston että ammattikorkeakoulun lopputöihin. Samalla ne antavat virikkeitä

opintosisältöjen muokkaamiseen yhteiskunnan ja työelämän tarpeita palveleviksi.

Yhteistyömahdollisuuksia on tarjolla runsain määrin joka suuntaan. Niitä ei pidä pilatko ahtaalla ja ennakkoluuloisella umpioitumisella koulutusjärjestelmien lokerikkoihin. On hyvä muistuttaa mieliin yhä uudestaan, että ihmisiä ei ole tehty koulutus- eikä muita järjestelmiä varten vaan järjestelmät on tehty kanavoimaan toimintoja järkevällä tavalla ihmisten parhaaksi. Jos ne eivät sitä tee, niitä täytyy muuttaa ja muokata.